

Križi v Gribljah.*)

Národní običaj, zapisal Janko B.

Veselo in brezskrbno pastirsko življenje ohranilo je še marsikoho národno pripovedko, pesen in igro. Zberó se pastirji okrog ognja in si pripovedujejo mične pripovedke, da jim čas med tem pripovedovanjem hitreje poteka

Med pastirji v Beli Krajini ohranil se je še lep národní običaj, katerega bodem tu opisal. Jedva so minili slovesni velikonočni prazniki, uže se pastirje vesele „križev“ (vnebohod Gospodov). Štejejo tedne in dneve do tega veselega praznika, a zadnji teden pred križi nabirajo si drva in druge potrebne stvari, katere bodo na križe ali križevo potrebovali. Na dan pred križi sesekajo drva in jih zlože v velik „slog“ (slagati). — Marsikateri pastir vso noč pred križi ne zatisne očesa, ker čaka, kdaj bode „pri fari“ „Zdravo Marijo“ zazvonilo, ker imajo le v redkih hišah uro, da bi znali, koliko je ura. Uže zvečer si vsak pastirček vse pripravi, kar bode vzel prihodnje jutro na pašo. Od gospodinje dobi toliko jajec, kolikor misli, da mu bode zadostovalo, potem slanine in masti, da si bode „cvrtje“ spekel, hlebec kruha, (če je le mogoče iz boljše moke), krožnik, ponvo, vilice, pipec pa ima itak vsak pastir sam. Vse to zloži si v torbico in si jo dene poleg sebe. Ko zasliši zvon, vstane, odveže blágo (samo vole in teleta) torbico čez rame, pa hajd na pašo. Kateri je popreje na pašniku, oni zakuri velik ogenj.

Uže pred križi so pastirje pridno poslušali, kdaj bodo prvikrat kukavico zaslišali. Ko so jo zaslišali, prikradel se je jeden izmed njih tiho do breze, na kateri je kukavica kukala, šel trikrat okoli breze, potem pa na oni brezi nekoliko kože olupil. To kožo prinesó pastirje na križe na pašo. Vzemó tri klopotce, brezovo kožo, a vsak dodá še nekaj drobtinic od svojega kruha in nesó vse skupaj pred solnčnim vzhodom na

*) Vas v podzemeljski župniji, ne daleč od Kolpe.

„izgon“¹⁾ sosednjih pastirjev in to na sredi pota zakopljejo. To napravijo, če so jezni na sosednje pastirje, da se jim bode blágo celo leto štrkalo (viškalo, bezljálo).

Ko pastirje to ceremonijo obavijo, vernejo se zopet k ognju, kateri se je med tem lepo razgorel. Kakov zaspanec, kateri ni čul zvona, prižene še le sedaj svoje blágo na pašo. Ali jo skupi revež! Tovariši se mu posmehujejo in mu kriče:

„Lóncogloja, pósterglaj,
Žlice peri, pépel meri,
Nisi bába, ni junák
Nek' si svinjski pominjá!“

Tako kriče in mu z gorečimi poleni nasproti teko, češ da mu bodo posvetili, da si revček palca na nogi ne razbije.

Vendar dosti je šale. Vsak pastirček prisede k ognju in si začne na lepi žarjavici pripravljati zajutrek. To delajo pa tako le: Vsako jajce na obeh straneh malo prevrtajo in je na krožnik izpihajo, tako da lupinja cela ostane. Izpihana jajca dobro raztepó in ja v ponvo na razbeljeno mast vlijó. Dokler so ti mladi kuharji v največem poslu, vzide rumeno solnčece, a njih mlajši bratje ali pa sestrice priženó krave na pašo, ker krava na križe ne sme na pašo pred solnčnim vzhodom, ker bi jo čarovnice celo leto molzle.

Cvrtje je pečeno. Vsak pastir poje svoje veseleč se svojemu lastnemu imetku. Po zajutreku gredó večí pastirje k maši, a mlajši pasejo blágo dalje. To je dopoldne.

Mnogo svečanejša je popoldanja gostija. Popoldne mora imeti vsak pastir svinjski „ókrak“ (krača), kruha in vsaj jedno „mazáno“ (stari bokal) vina. Uže ko ženo na pašo, prepevajo in žvižgajo pastirje, pa kaj tudi ne bi, vsaj jim poln barilec ob strani bingljá. Ko priženejo (priřenejo) na pašo, posedejo v kolo in se začnó gostiti; tudi sedaj ne jedó trije ali pa četrje skupaj, nego vsak se gosti s svojim. Uže zjutraj zasadili so v zemljo poleg ognjišča tanko visoko brezo in jo vso oklestili, pustili so le „špuncle“ ali „brke“ (male vejice), a na te špuncle nasadé sedaj vse lupinje, iz katerih so zjutraj jajca izpihali. Na vrh te breze obesijo svoje torbice in tako nakičena (okrašena) breza stoji poleg ognjišča po več dni, da vsakdo vidi, koliko jajec so pastirje pojedli. Sedaj se začne še le pravo življenje, ker vince razgreje pastirjem mlade glavice, pa prepevajo in vriskajo, da odmeva daleč okrog. Navadno pojó te pesnice:

¹⁾ Izgon (izgnati) pot, po kateri ženo pastirje živino na pašo.

I.

„Lepi Ive vênčeni
Žak' te majka ne ženi?
Zat' me majka ne ženi,
Kad me dekle ne če.
Ak' te ne če nijedna,
Če te verna Mare.
Mare teče po potoku,
Ive za njo na kokotu.

Kupil ji je pisan trakec
In erdečo jabolčico,
Návezal ji na ročico,
Pelal jo je u sejmóve,
Kupil ji je póstolove,¹⁾
U čem bode táncovala,
Kad se bode údávala.“

II.

Lep je vrtec ograjén,
Poln je rožic nasajén. Oj rožica!
Po njem šeče grofica,
Nji se vklanja rožica. Oj rožica!
Kaj se vklanjaš rožica?
Ja te nimam komu brat'. Oj rožica!
Ja te nimam komu brat',
Ni komu trgat, komu dat'. Oj rožica!
So čačka, majka prestari,
Sestrica, bratec premladi. Oj rožica!
A moj je dragi daleko,
Tam preko devet črnih gor. Oj rožica!
Tamo i zelen bor,
I u boru beli dvor. Oj rožica!
I u dvoru zlati stol,
Na njem sedi dragi moj. Oj rožica!
V žepu ima robec moj,
Da se pozna dragi moj. Oj rožica!
Na prstu ima prstan moj,
Da se pozna, da je moj. Oj rožica!

III.

Lepe moje senokoše,
Kud mi rastu bele rože,
Lepe rože vijolice,
Brale so jih devojčice,
Vsaka svoj'mu dragemu,
Ja pa tužna nimam komu.

Trgala bom cvet rožice,
Nesla jih bom v Koprivnice,
Tamo jeso bele hiše,
Gde moj dragi s perom piše,
S perom piše in spisuje,
Na me drago se zmišluje.²⁾

Te in še druge pesnice pojó in se vesele do večera. Ko se pa zmračí, ženejo veseli pastirje svoje čede vriskaje in popevaje domóv.

¹⁾ Čižmice.

²⁾ To je hrváška, kajkavska pesnica, katera se je malo popravljena in spremenjena nasclila v Gribljah.

